578

ΠΑΝΑΓΗΣ ΣΤ. ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ
ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΜΟΥ
1927

ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΚΑΛΤΣΟΥΝΗΣ

(Τυποῦται δαπάνῃ τοῦ Δήμου Παλέων.)

ΕΝ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ
ΤΥΠΟΙΣ Ν. Π. ΚΟΥΡΒΙΣΙΑΝΟΥ
1905.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΜΝΗΜΟΣΥΝΟΣ

ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΤΗ 13 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1905

ΕΝ ΤΩ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΚΩ ΝΑΩ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ΥΠΟ

ΗΛΙΑ Α. ΤΣΙΤΣΕΛΗ

Κατ' ἐντολὴν τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου Παλέων

τελουμένου μνημοσύνου

ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΚΑΛΤΣΟΥΝΗ

θανόντος ἐν Κρήτῃ τῇ 9 Φεβρουαρίου 1905.

Ἔργον οὐ μόνον ὀφειλῆς πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ συμβολῆς εἰς τὴν πάτριον ἱστορίαν, ἀλλὰ καὶ γενικωτέρας κοινωνικῆς σημασίας τυγχάνει ὁ ἐγκωμιασμὸς τῶν περικλεῶν νεκρῶν. Ἐξαιρέτως τοῦτο παρατηρεῖται εἰς τὴν διδάσκαλον τῶν λαῶν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα. Καὶ ὄντως ἡ περὶ τοῦ παρελθόντος καὶ τῆς ἀξίας περιφανῶν ἀνδρῶν ἀνάμνησις καὶ διάλεξις, ἀποτελεῖ πάντοτε ἐθνικὴν ἀληθῶς διδασκαλίαν, ἐφ' ᾧ ἄριστα ἀπεφήνατο ὁ Πολύβιος. « Καινοποιουμένης ἀεὶ τῆς τῶν » ἀγαθῶν ἐπ' ἀρετῇ φήμης, ἀθανατίζεται μὲν ἡ τῶν » καλῶν τι διαπραξαμένων εὔκλεια, γνώριμος δὲ τοῖς » πολλοῖς καὶ παραδόσιμος τοῖς μεταγενεστέροις, ἡ » τῶν εὐεργετησάντων τὴν πατρίδα γίγνεται δόξα. »

Εἰς τὸ πανελλήνιον πένθος ὅπερ τὰ μάλα δικαίως ἤγειρεν ὁ θάνατος τοῦ ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΚΑΛΤΣΟΥΝΗ, [illegible] λύπης ἀφάτου πληγεῖσα ἡ γενέτειρα τοῦ [illegible] ἀνδρός, ἡ τιμωμένη ἐπὶ τῷ τέκνῳ αὐτῆς τούτῳ, ὀφείλει νὰ ἐκδηλώσῃ καὶ ἐπισήμως τὴν λύπην αὐ-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΜΝΗΜΟΣΥΝΟΣ

ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΤΗ 13 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1905

ΕΝ ΤΩ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΚΩ ΝΑΩ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ΥΠΟ

ΗΛΙΑ Α. ΤΣΙΤΣΕΛΗ

Κατ' ἐντολὴν τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου Παλέων

τελουμένου μνημοσύνου

ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΚΑΛΤΣΟΥΝΗ

θανόντος ἐν Κρήτῃ τῇ 9 Φεβρουαρίου 1905.

Ἔργον οὐ μόνον ὀφειλῆς πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ συμβολῆς εἰς τὴν πάτριον ἱστορίαν, ἀλλὰ καὶ γενικωτέρας κοινωνικῆς σημασίας τυγχάνει ὁ ἐγκωμιασμὸς τῶν περικλεῶν νεκρῶν. Ἐξαιρέτως τοῦτο παρατηρεῖται εἰς τὴν διδάσκαλον τῶν λαῶν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα. Καὶ ὄντως ἡ περὶ τοῦ παρελθόντος καὶ τῆς ἀξίας περιφανῶν ἀνδρῶν ἀνάμνησις καὶ διάλεξις, ἀποτελεῖ πάντοτε ἐθνικὴν ἀληθῶς διδασκαλίαν, ἐφ' ᾧ ἄριστα ἀπεφήνατο ὁ Πολύβιος. « Καινοποιουμένης ἀεὶ τῆς τῶν » ἀγαθῶν ἐπ' ἀρετῇ φήμης, ἀθανατίζεται μὲν ἡ τῶν » καλῶν τι διαπραξαμένων εὔκλεια, γνώριμος δὲ τοῖς » πολλοῖς καὶ παραδόσιμος τοῖς μεταγενεστέροις, ἡ » τῶν εὐεργετησάντων τὴν πατρίδα γίγνεται δόξα. »

Εἰς τὸ πανελλήνιον πένθος ὅπερ τὰ μάλα δικαίως ἤγειρεν ὁ θάνατος τοῦ ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΚΑΛΤΣΟΥΝΗ, ἐξόχως ὑπὸ λύπης ἀφάτου πληγεῖσα ἡ γενέτειρα τοῦ γεραροῦ ἀνδρός, ἡ τιμωμένη ἐπὶ τῷ τέκνῳ αὐτῆς τούτῳ, ὀφείλει νὰ ἐκδηλώσῃ καὶ ἐπισήμως τὴν λύπην αὐ-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

τῆς ταύτην, γενικήν, ἀνυπόκριτον, ὅσον κλείζουσαν καὶ διδάσκουσαν. Ὁ ἀποβιώσας συμπολίτης διὰ τὴν ἀμφιλαφεστάτην παιδείαν, διὰ τὴν ἐκ τῶν σοφῶν συγγραμμάτων ὠφέλειαν, διὰ τὴν πρὸς πᾶν πατριωτικὸν καὶ προοδευτικὸν συμμετοχὴν καὶ διὰ τὰς πραγματικὰς αὐτοῦ ἐθνικὰς ἐκδουλεύσεις, καταλέγεται εὐλόγως μεταξὺ τῶν διαπρεπεστάτων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ἀνδρῶν, πολλὰς δὲ καὶ στιλβούσας σελίδας ἐκτήσατο ἤδη ἐν τῇ γενικῇ τῆς πατρίδος ἱστορίᾳ, ἐφ' οἷς ἐναβρυνομένη ἡ νῆσος ἡμῶν, ἡ γνωστὴ ἄλλως καλλίτεχνος μήτηρ, ἔκλαμπρον διανοίγει δέλτον, ὅπως ἀναγραφῶσι τὰ κατ' ἐκεῖνον, καὶ ἐν τῷ πολυανδρίῳ τῆς τοπικῆς ἱστορίας, νέον ἀνεγείρει ἀνδριάντα καὶ ἑτέρου περικλεοῦς αὐτῆς γόνου. Διὰ ταῦτα ἄριστα ἔπραξε τὸ δημοτικὸν συμβούλιον ἡμῶν, ἅμα τῷ θλιβερῷ ἀγγέλματι συνελθὸν ἐκτάκτως, νὰ διερμηνεύσῃ τὴν πάνδημον λύπην καὶ τελέσῃ τὸ μνημόσυνον τοῦτο, ὀφειλόμενον λιβανωτὸν καὶ δακρύων λοιβήν, ὑπὲρ τῆς μακαρίας ψυχῆς τοῦ κλεινοῦ συμπολίτου.

Τιμηθεὶς διὰ προσκλήσεως τοῦ συμβουλίου, ἵνα ἐκφωνήσω τὸν ἐπιμνημόσυνον λόγον, πράττω τοῦτο λίαν εὐαρέστως, ἀπανθίζων τὰ κυριώτερα ἀπὸ τοῦ πολυανθοῦς καὶ μεμυρωμένου βίου τοῦ μεταστάντος, ἵνα πλέξω ἁπλοῦν στέφανον εἰς τὴν μνήμην αὐτοῦ, συμπληρῶν τὰ ὅσα ἄξια λόγου εἶπον οἱ ἀξιότιμοι προλαλήσαντες, διὰ τῶν ἑξῆς βιογραφικῶν περὶ τοῦ ἀνδρὸς πληροφοριῶν, εἰς ὃ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι εὐχαρίστως θὰ μὲ ἀκροασθῇ τὸ σεβαστὸν ἀκροατήριον.

Ο ΣΚΑΛΤΣΟΥΝΗΣ ἐγεννήθη ἐνταῦθα τῇ 17 Ἰουλίου 1821. Τὰς πρώτας αὐτοῦ σπουδὰς ἐποιήσατο ὑπὸ τοὺς τότε διδασκάλους τῆς πόλεως ἡμῶν, ἀλλ' ἐξαιρέτως ἡ ἰδιαιτέρα διδασκαλία τοῦ ἀειμνήστου πεπαιδευμένου καὶ ἐναρέτου ἱεροδιδασκάλου καὶ εἶτα διευθυντοῦ τῆς ἐν Χάλκῃ ἐμπορικῆς σχολῆς μητροπολίτου Σελευκείας Ἀνθίμου τοῦ Μαζαράκη, ὑπῆρξεν ἡ πηγή, ἐξ ἧς ὁ ἀκόρεστος ἀπὸ παίδων πρὸς ἀπόκτησιν γνώσεων καὶ ἐκ φύσεως ὀξύνους καὶ φιλοπερίεργος

νεανίας, ἤντλησεν ἄφθονα τὰ νάματα τῶν κοινωνικῶν ἀρετῶν, τῆς πρὸς τὰ πάτρια εὐλαβείας καὶ ἔρωτος καὶ τὴν εἰς ἀνωτέρας καὶ εὐρυτέρας μελέτας παρόρμησιν. Τυχὼν τὸ 1841 ἀπολυτηρίου τοῦ τότε ἐνταῦθα λειτουργοῦντος δευτερεύοντος σχολείου, ἠκροάσατο ἐπὶ ἓν ἔτος, μαθημάτων νομικῶν ἐν τῷ τῆς Κερκύρας πανεπιστημείῳ παρακολουθῶν καὶ μαθήματα χημείας καὶ φυσικῆς ἱστορίας, ὑπὸ τοὺς διασήμους καθηγητὰς Ὀριόλην καὶ Πολίτην. Ἐγγραφεὶς εἶτα εἰς τὸ τῆς Σιέννης, ἵνα σύναμα σπουδάσῃ καὶ τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν ἐπίσημον τότε ἐν Ἑπτανήσῳ, καὶ μετέπειτα εἰς τὸ τῆς Πίσης. ὅπου εἵλκυεν αὐτὸν ἡ φήμη τοῦ διασήμου ποινικολόγου Καρμινιάνη, ἔτυχεν ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ τοῦ διδακτορικοῦ τῆς νομικῆς διπλώματος. Ἐπανελθὼν εἰς Κεφαλληνίαν τὸ 1845 καὶ ἐγκαταστὰς ὁριπτικῶς ἐν Ἀργοστολίῳ ἤρξατο αὐτόθι δικηγορῶν, διατρέψας δὲ ἐπὶ νομικῇ εὐρυμαθίᾳ, εὐθύτητι ἤθους, ἀγαστῇ δραστηριότητι καὶ δεινότητι ῥητορικῇ. Αἱ σπουδαιότεραι τῶν δικῶν ἐνεπιστεύοντο αὐτῷ, ἐξαιρέτως δὲ αἱ ἐμπορικαί, διότι ἐνωρὶς ἔκλινεν εἰς τὸν ἰδιαίτερον τοῦτον τῆς ἐπιστήμης κλάδον, προπαρασκευαζόμενος ἀρτιώτερον εἰς τὸ μετέπειτα οἰκονομολογικὸν αὐτοῦ στάδιον. Μεταξὺ τῶν μεγάλων δικῶν, ἃς ἐπιτυχῶς διεξήγαγεν, εἶνε καὶ ἡ περὶ τῶν νησίδων Καλάμου καὶ Καστοῦ, μεταξὺ τῶν ἐκεῖ κατοίκων καὶ τῆς τιμαριούχου οἰκογενείας Δελλαδέτσιμα καὶ ἥτις δίκη παρέσχεν αὐτῷ ἀφορμὴν νὰ ἐγκύψῃ εἰς εὐρείας ἱστορικὰς μελέτας, περὶ τῶν ἐπὶ Φραγκοκρατίας τιμαριωτικῶν ἐν Ἀνατολῇ θεσμῶν, δημοσιεύσας μάλιστα τὸ 1861 τὰς προτάσεις αἵτινες τυγχάνουσιν ἀρίστη συμβολὴ εἰς τὴν κατὰ τὴν Ἑνετικὴν κυριαρχίαν ἱστορίαν τῶν Ἰονίων νήσων. Βαθὺς ἐρευνητὴς τῶν Ἑνετικῶν στατούτων καὶ τῶν ἄλλων πηγῶν τῆς Ἰονίου νομοθεσίας, ἐξεπόνησε πλείστας νομικὰς πραγματείας, καὶ πολλῶν νομοθετημάτων ἐπὶ Ἀγγλικῆς προστασίας ἐγένετο εἰσηγητὴς καὶ ὑποβολεύς, ἀλλ' ἐξαιρέτως κατέλιπε φήμην καλλίστην ἐν τῇ στείρᾳ συγγραμμάτων

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

νομικῶν Ἑπτανησιακῇ γραμματολογίᾳ, τὸ οὐχὶ μὲν ἐκτενὲς ἀλλὰ περιεκτικώτατον καὶ κριτικώτατον ἔργον του, Μελέται τῶν ἀστικῶν νόμων τῶν Ἰονίων νήσων δημοσιευθὲν ἐν Ἀθήναις τὸ 1866, ἄριστον βοήθημα τῶν δικηγόρων, ἐν τῷ ὁποίῳ διὰ τῆς διακρινούσης τὸν κάλαμον αὐτοῦ σαφηνείας καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ ἱστορικῆς βασιμότητος, διαλαμβάνει τὰ περὶ τῶν ὑποθηκῶν καὶ μεταγραφῶν ἐν Ἑπτανήσῳ πρὸ τοῦ 1841 ἀπὸ τοῦ νομοθετικοῦ κυκεῶνος τῶν ὁποίων ἐτῶν, ἐξήγαγεν ὡς οἷόν τε συμπεράσματα ἀσφαλῆ, πρὸς συνδυασμὸν τῶν πάλαι πρὸς τοὺς μετὰ τὴν ἕνωσιν τῆς Ἑπτανήσου τεθέντας εἰς ἐφαρμογὴν ἀστικοὺς νόμους. Καὶ ταῦτα μὲν περίπου τὰ κατὰ τὸν συμπολίτην ὡς δικηγόρον, ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλῃ ἐπίσης κοινωφελεῖ δράσει διετράνωσε κατὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα τοῦ πνεύματος αὐτοῦ τὴν σθεναρότητα καὶ τὰς πατριωτικὰς αὐτοῦ κλίσεις. Πρωτοβουλίᾳ αὐτοῦ συνέστη ἐν Κεφαλληνίᾳ ἡ ἀσφαλιστικὴ Τράπεζα Ἀρχάγγελος, ἐξυπηρετήσασα τὴν ἐν τῇ νήσῳ πολυπληθῆ ναυτικὴν τάξιν. Τὸ 1869 ἡ ἐν ἐν λόγῳ Τράπεζα διοργανωθεῖσα εἰς ναυτικὴν πανελλήνιον τοιαύτην, παρέσχε τῷ ἀνδρὶ διευθυντῇ αὐτῆς, ν' ἀναπτύξῃ ὅλην τὴν πρακτικότητα τοῦ πνεύματος αὐτοῦ καὶ τὸ ἐπιχειρηματικὸν τοῦ χαρακτῆρος, ἐν τῇ λήψει μέτρων ἅτινα ὑπεδείκνυον ἡ πλουτολογικὴ ἐπιστήμη καὶ αἱ ὑφ' ἃς διετέλει συνθῆκας ἡ ἐν Ἑλλάδι ναυτιλία. Αἱ εὐρωπαϊκαὶ ἑταιρεῖαι τότε δυσπίστως ἔχουσαι πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον, δὲν ἠσφάλιζον τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα, ὁ δὲ Ἀρχάγγελος ἀναλαβὼν τὴν προστασίαν τῶν ἑλληνικῶν ναυτικῶν καὶ ἐμπορικῶν συμφερόντων ἐξυπηρέτησε λίαν καὶ προήγαγε τὸν σπουδαῖον τοῦτον ἐθνικὸν κλάδον. Τὸ 1873 παραιτηθεὶς τῆς διευθύνσεως, ἐτράπη πλέον εἰς ἄλλας μελέτας καὶ δρᾶσιν, ἀφοῦ πληθὺν πονημάτων σχετιζομένων πρὸς τὴν ἐν Ἑλλάδι ἐμπορείαν καὶ βιομηχανίαν ἐδημοσίευσε καὶ πολλὰ ἔτι ἔδρασεν, εἷς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων παραγόντων διατελέσας ἐν Ἑλλάδι τῆς βιομηχανικῆς καὶ τραπεζιτικῆς κινήσεως, ὡς ἱδρυτής, διευθυντὴς καὶ

σύμβουλος πολλῶν τοιούτων ἱδρυμάτων. Κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην ἐδημοσίευσεν ἐν Κεφαλληνίᾳ τὸ 1865 καὶ τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ Ἐπιστήμη τοῦ ἐμπορείου, δι' οὗ κατὰ τὸ κῦρος τῆς γνώμης τοῦ σοφοῦ καὶ φιλοπάτριδος δημοσιογράφου ἡμετέρου δὲ συμπολίτου ἀειμνήστου Θεαγ. Λειβαδᾶ «ἐπλούτισε τὴν νεωτέραν » ἑλληνικὴν γραμματολογίαν διὰ σθενίας καὶ διαρκοῦς » πανδαισίας, διὰ συγγράμματος πρωτοφανοῦς ἐν Ἑλ- » λάδι. Ὁ μετὰ προσοχῆς, λέγει, διεξερχόμενος αὐτὸ » τοσοῦτον θέλγεται ὑπὸ τῶν σπουδαίων γνώσεων, ἃς » ἀνευρίσκει ἐν ἑκάστῃ σελίδι, ὥστε λεληθότως ἔχεται » ὅπως ἀναγνώσῃ τοῦτο διαμιᾶς, διότι προσήνεγκεν ὁ » συγγραφεὺς θησαυρὸν πολύτιμον θεωρητικῶν καὶ » πρακτικῶν γνώσεων, ἀπαραιτήτως ἀναγκαίων, εἰς » τοὺς περὶ οἱανδήποτε ἐπιστήμην ἢ τέχνην σπουδάζον- » τας καὶ τοὺς τυγχάνοντας ὁπωσοῦν ἐλευθερίου ἀνα- » τροφῆς. » Τοιοῦτος ὑπῆρξε καὶ ἐν τῷ οἰκονομικῷ κλάδῳ ὁ κλεινὸς συμπολίτης. Ἀλλὰ δύο κυρίως εἶνε οἱ σπουδαιότεροι σταθμοὶ τῆς εὐγενοῦς, ἀπονήτου, πατριωτικωτάτης καὶ κοινωφελεστάτης ἐργασίας του, οἱ δύο τηλαυγέστεροι φάροι ἐξ ὧν ἐξέπεμψε τὰς ζωηροτέρας τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς ἀκτῖνας, εὐλόγως δὲ διὰ τὴν δρᾶσίν του ἐκείνην ἠξιώθη τῆς ἀμερίστου εὐγνωμοσύνης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ· ἐννοοῦμεν τὸ νομοθετικοπολιτικὸν αὐτοῦ στάδιον καὶ ἐξαιρέτως ἐν Κρήτῃ καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς Θρησκείας καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ πολυετῆ αὐτοῦ ἀγῶνα.

Ἐν Ἑπτανήσῳ ἐπὶ Ἀγγλικῆς προστασίας, ὁ ἀνὴρ διατελέσας ἐπ' ὀλίγον ἀνώτερος ὑπάλληλος τῆς διοικήσεως ἐν Κεφαλληνίᾳ, ἀπέσχε πάσης ἄλλης ἐνεργοῦ πολιτικῆς ὑπηρεσίας. Μὴ παραφερόμενος ὑπὸ νεανικοῦ ἢ ἐπιπολαίου ἐνθουσιασμοῦ, κατορθώσας ὡς ἐκ τοῦ ἰσχυροῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος νὰ χαλιναγωγῇ τὸ φύσει ἄλλως αἰσθηματικόν, μὴ περιορίζων τὴν φιλοπατρίαν εἰς τὴν ἐπεδίωξεν ἀώρων ἔτι, κατ' αὐτὸν καὶ τὴν κρίσιν ἐξόχων τῆς Ἑπτανήσου πολιτευτῶν, ἵνα πληρωθῶσιν εὐγενῶν ἄλλως καὶ πατριωτικῶν ἰδεωδῶν, ἀλλ' ἐν τῇ ἐγ-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

καίρῳ καὶ τῇ πρὸς τὸν κοινωφελῆ σκοπὸν λυσιτελεῖ ἐπιδιώξει, μὴ ἐλαυνόμενος καὶ ἐξ ἄλλων τυχὸν ἀφετηριῶν προσωπικῆς φύσεως, ἐξ ἀνωτέρων δὲ λόγων καὶ ὀξυδερκῶς παρατηρῶν, ἠσπάσατο κυρίως τὰ τῆς μεταρρυθμιστικῆς τότε μερίδος φρονήματα, ἥτις μὴ ἀποστέργουσα τὴν Ἕνωσιν, ἐνόμιζε ταύτην πρόωρον, συντελεστικὰς δὲ τῆς εὐημερίας τοῦ λαοῦ, τὰς βελτιώσεις καὶ μεταρυθμίσεως τοῦ συντάγματος τοῦ 1817 καὶ τῆς ἐν γένει διοικήσεως, διαπαιδαγωγουμένου οὕτω τοῦ λαοῦ βαθμηδὸν εἰς τὴν ἀπόλυτον ἐλευθερίαν. Συνεπὴς ὁ ΣΚΑΛΤΣΟΥΝΗΣ πρὸς τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ ταύτας εὐπαρρησιάστως ἐδημοσιογράφει περὶ τούτων, καὶ ὅταν ὁ ἐκτάκτως ἀποσταλεὶς τὸ 1858 εἰς Ἑπτάνησον Γλάδστων, ᾐτεῖτο τὰς γνώμας ἀρχῶν καὶ πολιτῶν περὶ τοῦ ἑνωτικοῦ ζητήματος, ὑπέβαλλε θαρρούντως μακροσκελέστατον ὑπόμνημα, μεστὸν πολιτικῆς περινοίας καὶ πατριωτισμοῦ εἰλικρινοῦς· καὶ ὑπῆρξαν μὲν οἱ κατακρίναντες τὸν ἄνδρα καὶ οἱ τὰ αἰσθήματα αὐτοῦ παρερμηνεύσαντες ἀλλὰ ἔκ τε τῆς ἀγγλικῆς δημοσιογραφίας καὶ τῶν δηλώσεων αὐτοῦ τοῦ ἀπεσταλμένου, ἀπεδείχθη ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐσυκοφαντήθη.

Ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ἐν γένει πραγμάτων ὁ ΣΚΑΛΤΣΟΥΝΗΣ δὲν ἦτο εὐχαριστημένος οὐδ' εὔελπις, ἕνεκεν τούτου καὶ ὑπουργικὰ χαρτοφυλακεῖα καὶ ὑποψηφιότητας ἀπέκρουσε, δι' οὓς κατωτέρω θὰ εἴπωμεν λόγους. Ὅταν τὸ 1868 πολλοὶ ἐκ Πάλης προέτειναν αὐτὸν ὑποψήφιον κατὰ τὰς τότε βουλευτικὰς ἐκλογάς, ὅτε ὁ τόπος διετέλει ἀνάστατος κατὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀφομοιώσεως, καθ' ἧς ὡς γνωστὸν τόσον ἐρρωμένως ἀντέστησαν οἱ ἀείμνηστοι Ἰακωβᾶτοι, ἐδημοσίευσε τότε ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς ἐκλογεῖς, δι' ἧς ἠρνεῖτο τὴν ὑποψηφιότητα, διότι μὴ βλέπων κατὰ τὴν κρίσιν αὐτοῦ ἐπικρεμαμένους κατὰ τῆς θρησκείας κινδύνους ὡς ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀφομοιώσεως, δὲν ἔστεργεν εἰς τὴν κατὰ τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν διατασσομένων ἀντίστασιν καὶ τὴν ἐντεῦθεν διαταραχὴν τῆς δημοσίας τάξεως, καθ' ἃ ἐφρόνει ἡ μείζων τοῦ τόπου μερίς, καὶ

ἐκίνουν μὲν τὸ ἐνδιαφέρον αὐτοῦ τὰ Ἑπτανησιακὰ ἐν γένει ζητήματα, ἀλλὰ καὶ ματαιοπονίαν ἡγεῖτο τὴν ἐν τούτοις δρᾶσιν αὐτοῦ. Τῆς κομματικῆς ἰσχύος τῶν Ἰακωβάτων τότε μεσουρανούσης, ὁ ΣΚΑΤΣΟΥΝΗΣ ἀπέτυχε μὲν ἀλλὰ τὸ 1885 ἡ ἐπαρχία ἐξελέξατο αὐτὸν αὖθις ἀπόντα καὶ ἀρνούμενον, βουλευτὴν διὰ καταπληκτικῆς πλειονοψηφίας. Τότε παραιτηθεὶς διετύπωσε διὰ φυλλαδίου τὰς περὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τῆς χώρας, γενικὰς αὐτοῦ ἀρχάς. Ὑπεράνω τῶν στενῶν καὶ τοπικῶν ἀπόψεων σκεπτόμενος, πεποιθότως ἐδόξαζεν ὅτι ἡ ἀτέλεια τοῦ συντάγματος δὲν συμβάλλεται εἰς τὴν ὁμαλὴν καὶ νόμιμον διοίκησιν, ἐντεῦθεν φρονῶν ὅτι ἐπιβάλλεται παντὶ ἀληθεῖ πατριώτῃ ἀρνητικὴ πολιτική, ἵνα διὰ τῆς ἀπὸ τῶν καλπῶν ἀποχῆς, ἐπέλθῃ ἡ παντελὴς τοῦ καθεστῶτος δι' εἰρηνικῆς ἐπαναστάσεως νέκρωσις, καὶ ἡ μετὰ ταῦτα ἐξ ἀνάγκης τροπὴ εἰς νέον πολιτικὸν σύστημα. Ἂν αἱ δοξασίαι τοῦ ἡμετέρου συμπολίτου, ἐδικαιολογοῦντο ἐπιστημονικῶς καὶ ἦσαν τελεσφόροι, συνεπορεύοντο δ' ἐν ἁρμονίᾳ μετὰ τοῦ λοιποῦ τοῦ ἀνδρὸς δημοσίου βίου, δὲν εἶνε τοῦ παρόντος νὰ ἐξετάσωμεν, τὸ βέβαιον ὅμως εἶνε ὅτι ὁ σεβαστὸς συμπολίτης εἵλκετο ἐξ ἀδόλου ἀφετηρίας καὶ ἐκ ψυχικοῦ σθένους, ἐπιβάλλοντος αὐτῷ εἰλικρίνειαν, παρρησίαν, καὶ αὐταπάρνησιν μεθ' ὅλον τὸν κίνδυνον τῆς ἀντιδημοτικότητος. Ἀλλ' ὁ πολιτικὸς τοῦ ἐριτίμου ἀνδρὸς βίος, ἐπεφύλασσεν αὐτῷ εὐρυτέραν καὶ περιφανεστέραν δρᾶσιν ἐν Κρήτῃ, συνδέσαντι τὸ τετιμημένον αὐτοῦ ὄνομα μετὰ γεγονότων γενικωτέρας ἐθνικῆς σημασίας. Ἀπὸ τοῦ 1866 ἐργασθεὶς ἐν Ἀθήναις ὡς μέλος τῆς Κρητικῆς ἐπιτροπῆς καὶ σπουδαίως ὑπηρετήσας τὴν ἐπανάστασιν, ᾐσθάνθη ἔκτοτε ἐξαιρετικὸν ὑπὲρ τῶν πολιτικῶν τυχῶν τῆς μεγαλομάρτυρος νήσου ἐνδιαφέρον, δημοσιογραφῶν, ὁδοιπορῶν καὶ παντοίῳ τρόπῳ ὑπὲρ αὐτῆς ἐργασθείς. Ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ ἐργασία ἄρχεται κυρίως ἀπὸ τοῦ 1879 ὅτε προσεκλήθη ἐκεῖ ἐκ Τεργέστης ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ τῆς νήσου Φωτιάδου πασᾶ, ὅπως συντελέσῃ εἰς τὴν κατάρ-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

τισιν τῶν νέων νομοθετημάτων. Τὸ μετὰ τὴν συνθήκην τῆς Χαλέπας στάδιον τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ διήρκεσε μόνον ἑξάμηνον, ἀλλὰ παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς μακροχρόνιον ἐργασίαν, τὴν κατάρτισιν δῆλον ὅτι τῶν νομοσχεδίων, ἅτινα δημοσιεύων ἵνα ἀκούσῃ τὰς κρίσεις τῶν νομομαθῶν, προυκάλεσε καὶ τὴν πρόσκλησιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Λαγιάρδου ὅπως τακτοποιήσῃ καὶ ὀργανώσῃ τὰ δικαστικὰ τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Μικρασίας. Ἀλλὰ σπουδαιοτέρα ἐγένετο ἡ ἀπὸ τοῦ 1896 ἐργασία τοῦ ἀνδρός, ὅτε πλὴν ἄλλων ἀνωτέρων θέσεων, ἐγένετο μέλος τῆς Διεθνοῦς Ἐπιτροπείας. Τὰ ἐκτενῆ ὑπομνήματα αὐτοῦ πρός τε τὰς Δυνάμεις, τὰ ἑλλ. ὑπουργεῖα καὶ τὸν πρίγκηπα Γεώργιον, εἰσὶ τρανώταται ἀποδείξεις πολλῆς πολιτικῆς ὀξυδερκείας, συνετοῦ πατριωτισμοῦ καὶ σκοπιμότητος μέτρων. Τὸ 1897 διωρίσθη πρόεδρος τῶν Ἐφετῶν καὶ μέλος τῆς νομοπαρασκευαστικῆς ἐπιτροπῆς, ἠρνήθη ὅμως τὴν θέσιν τοῦ προέδρου τῆς κυβερνήσεως. Μετὰ τὴν τῶν πραγμάτων ἀποκατάστασιν τὸ 1898 διωρίσθη αὖθις μέλος τῆς εἰδικῆς ἐπιτροπῆς πρὸς ἐκπόνησιν τῶν νομοσχεδίων ἐπὶ τοῦ Διοικητοῦ Βέροβιτς. Τότε ἀνέπτυξε τὸν ἐξαιρετικὸν ἐκεῖνον ὄντως ζῆλον καὶ τὴν ἀκάματον φιλοπονίαν, διότι ἐν οὐχὶ μακρῷ χρόνῳ ἐξεπόνησε τὰ σχέδια τῶν μεταβατικῶν νόμων, τοὺς ὀργανισμοὺς τῶν δικαστηρίων, τὸν ἀστικὸν καὶ ποινικὸν νόμον καὶ τὰς δικονομίας. Ἡ ἐργασία αὕτη ἡ νομοθετικὴ καὶ ἐθνικὴ ἐπεκροτήθη ὑπὸ τοῦ νομικοῦ κόσμου καὶ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν. Ὁ ΣΚΑΛΤΣΟΥΝΗΣ πολύπειρος νομικός, πολυΐστωρ, γλωσσομαθής, βαθὺς ἐρευνητὴς τῆς Κρητικῆς ἱστορίας καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν Κρητῶν φιλόπατρις εὐφυής, κριτικώτατος καὶ περινούστατος πολιτικός, πολλὰ μελετήσας δὲ ἡμέτερα καὶ ξένα, ἀπεδείχθη δεξιώτατα συνδυάσας τὰς ἰδέας καὶ σχέσεις τῶν δύο τῆς νήσου πληθυσμῶν, προσδοὺς εἰς τὸ σύνολον τῶν νομοθετημάτων χαρακτῆρα χριστιανικῆς καὶ ἐθνικῆς νομοθεσίας. Πολλὰ τῶν νομοσχεδίων ἐκείνων ἐγένοντο νόμοι τοῦ νεοσυστάτου κράτους. Μετὰ τὸ 1899

διωρίσθη δικαστικὸς σύμβουλος παρὰ τῇ ἀνωτάτῃ διευθύνσει τῶν οἰκονομικῶν, προαχθεὶς σύναμα καὶ εἰς πρόεδρον τῆς νομοπαρασκευαστικῆς ἐπιτροπῆς, γενόμενος αὐτόχρημα ὁ ἄτλας πάσης πολιτικῆς καὶ διοικητικῆς ἐργασίας καὶ ἡ ψυχὴ τῆς κυβερνητικῆς μηχανῆς, περὶ πολλῶν μεριμνήσας, πολλὰ κατορθώσας τὰ καλὰ καὶ ἀρρήκτως συνδεθεὶς πρὸς τὰς μέχρι σήμερον τύχας τῆς νήσου, κτησάμενος δ' ἐντεῦθεν κατὰ τὴν φράσιν διασήμου δημοσιογράφου διὰ τῶν πολυετῶν του τοιούτων ἀγώνων, τὴν ἀληθῆ ἰθαγένειαν τῆς Κρήτης, εἰ δὲ καὶ ἐνίοτε παρεξηγήθη καὶ ἐποτίσθη πολλὰς τὰς πικρίας, μένει πάντοτε ὁ εἰλικρινέστερος, ἐργωδέστερος καὶ πατριωτικώτερος ἐργάτης τῆς ἀναγεννηθείσης Κρήτης. Τὰ τῆς δράσεως αὐτοῦ ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ καὶ βασιμότητι, ἀπεμνημόνευσεν ἐν τῷ ἱστορικοπολιτικῷ αὐτοῦ συγγράμματι Ἀ π ο μ ν η μ ο ν ε ύ μ α τ α ἀ ν α φ ε ρ ό μ ε ν α ε ἰ ς τ ὴ ν ἀ ν α γ έ ν ν η σ ι ν τ ῆ ς Κ ρ ή τ η ς, δημοσιευθέντα ἐν Χανίοις τὸ 1901, ἀρίστη συμβολὴ εἰς τὴν νεωτέραν πολιτικὴν τῆς Ἑλλάδος ἱστορίαν.

Αἱ πρὸς τὸ ἔθνος γνωσταὶ ἐκεῖναι ἐκδουλεύσεις τοῦ περικλεοῦς συμπολίτου συνεπορεύοντο μετ' ἴσου ζήλου, καὶ ἐν παραλλήλῳ ἐργασίᾳ μακροχρονίῳ καὶ ἐπὶ τοῦ ἄλλου ἐπίσης πατριωτικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ σταδίου. Νομοθέτης καὶ πολιτικὸς σύναμα δὲ φυσιοδίφης καὶ θεολόγος, ἐξέπληττεν εὐλόγως διὰ τὴν ταὐτόχρονον ἀφοσίωσιν καὶ προκοπὴν εἰς ἀντικείμενα ἄσχετα πρὸς ἄλληλα. Αἱ θρησκευτικαὶ μελέται ἀπησχόλησαν τὸν ἄνδρα ἀπὸ τῶν φοιτητικῶν του ἐτῶν ἐν Ἰταλίᾳ. Ὡς συμβαίνει δυστυχῶς παρὰ πολλοῖς νεανίαις, ἥκιστα γευσαμένοις παιδείας ἀληθοῦς καὶ ἐπιπολαίως, ἐκ προκαταλήψεως, πρὸς ἐπίδειξιν γνώσεων ἢ ἐκ πνεύματος νεωτερισμοῦ ἀγομένοις, καὶ παρὰ τῷ ΣΚΑΛΤΣΟΥΝΗ ὡσαύτως, καθ' ἃ καὶ αὐτὸς ἀναφέρει, ἐγεννήθησαν ἱκαναὶ ἀμφιβολίαι ἐπὶ τῆς θρησκευτικῆς ἰδέας καὶ τῶν δογμάτων ἐν γένει, ἀλλὰ δὲν ἀφῆκε ταύτας νὰ κυριαρχήσωσι τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, διότι ἐπεδόθη εἰς

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

εἰδικὰς μελέτας καὶ εἰς ἐκμάθησιν γλωσσῶν ἵνα προςρέξῃ εἰς συγγραφεῖς ξενογλώσσους καὶ μὴ ἀφήσῃ ἑαυτὸν ἀνυπεράσπιστον κατὰ τῆς ὑλοφροσύνης. Ἐν ταῖς μελέταις ὅμως αὐτοῦ δὲν προέβη ἐκ προκαταλήψεως, ἀλλ᾽ ἐπεδίωξε νὰ κρίνῃ ἀνεξαρτήτως καὶ μορφώσῃ ἰδίας πεποιθήσεις, προσδραμὼν εἴς τε τὰ ὑπὲρ καὶ κατὰ τοῦ περιμαχήτου ζητήματος γραφέντα. Τὰς μελέτας ταύτας ἐξηκολούθησε καὶ δικηγορῶν καὶ ἄλλα στάδια διανύων, παρακολουθῶν πᾶσαν ἐν Ἑσπερίᾳ ἐκτύλιξιν τοῦ ἀντικειμένου. Πεισθεὶς ὅτι ἡ ὑλοφροσύνη ἀντίκειται πρὸς τὰ διδάγματα καὶ πορίσματα τῆς ἐπιστήμης, καὶ ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς διατελεῖ ἐν πληρεστάτῃ πρὸς ταύτην ἁρμονίᾳ, ἐγένετο φιλόθρησκος, ἐποχὴν δ᾽ ἀφῆκε τότε ἐν Κεφαλληνίᾳ τὸ εὐσεβὲς καὶ φιλακόλουθον μάλιστα αὐτοῦ. Παρὰ τοὺς Πανδέκτας καὶ τοὺς Κώδικας οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, μετὰ τὸ δικανικὸν βῆμα ὁ ναός, σὺν τῇ πολιτικῇ ἢ οἰκονομολογικῇ δράσει ἡ κατὰ τῶν ὑλιστῶν καὶ τῶν ἀντιχριαστινῶν ἄμυνα. Μελέται αὐτοῦ τινες δημοσιευθεῖσαι τότε, προέδειξαν τὸν μέλλοντα νὰ διακριθῇ καὶ εἰς τὸ στάδιον τοῦτο. Εἰς τὴν καταπαλέμησιν τοῦ σοβαροῦ ζητήματος, ἀνέπτυξεν ὄντως ὁ κλεινὸς συμπολίτης, ὅλην τῆς διανοίας καὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ τὴν δύναμιν, καὶ ἐχρησιμοποίησε τῆς παντοδαπῆς αὐτοῦ σοφίας τὸν πλοῦτον, ἐν καλάμῳ νευρώδει, γλαφυρῷ καὶ ἐνθουσιώδει, ἐκλαϊκεύων διὰ τῆς μεθάδου τοῦ συγγράφειν καὶ τῆς ζηλευτῆς σαφηνείας, τὰ ὕψιστα φιλοσοφικὰ ζητήματα, ἀναλόγως ἐργαζόμενος πρὸς ὃν ἀντεμετώπιζε κίνδυνον. Καὶ ὄντως αἱ ὑλιστικαὶ θεωρίαι κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας τοῦ παρελθόντος αἰῶνος περισσότερον διαδοθεῖσαι, ὑπέσκαπτον οὐ μόνον τῶν θετικῶν δογμάτων τὸ κῦρος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ὑπέρτερον θρησκευπτικὸν συναίσθημα. Τὸ περὶ γενέσεως τῶν ὄντων ζήτημα, ὡς ὑπὸ τῶν ὑλιστῶν ἐξετίθετο, ἀνέτρεπε πᾶσαν περὶ ἀνωτέρου ὄντος παραδεδεγμένην ἰδέαν, τὴν ὕπαρξιν τῆς ψυχῆς, τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀνθρώποο ἀπὸ τῶν κτηνῶν καὶ τῶν ἀνοργάνων ὄντων, καὶ κατεδίκαζεν ὡς ἀβάσιμον ὅλως τὸν

Χριστιανισμόν. Διάσημοι φυσιοδῖφαι οἱ Χέκελ, Βύχνερ, Μασσελὸτ, Δάρβιν, Ῥενὰν καὶ ἄλλοι πρωτηγωνίστουν, μέγας δ᾽ ἐπεκρέματο ὁ κίνδυνος τῆς καταπτώσεως τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ καθεστῶτος, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἐπίσης σοφοὶ ὁ Κατρεφὰζ ὁ Ναβὶλ, ὁ Ἕρδμαν κλ. ἀντετάσσοντο σθεναρῶς κατ᾽ ἐκείνων. Ἡ Χριστιανικὴ Ἀνατολή, ἔνθα τόσην ἤσκησαν ἐπίδρασιν διὰ τῶν αἰώνων τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα καὶ τὸ ἐκεῖθεν ἐκπεμφθὲν χριστιανικὸν πνεῦμα, ἦτο ἐπέναγκες νὰ ἐνισχυθῇ ἐν τῇ πατρῴα πίστει ἀρρήκτως συνδεδεμένῃ πρὸς τα ἐθνικὰ ἰδεώδη, ἀντιμετωπιζομένης καὶ ἐνταῦθα τῆς προϊούσης ὑλοφροσύνης. Δὲν ἐτίθεντο πλέον ἐπὶ τοῦ τάπητος αἱ διαφοραὶ τῶν δογμάτων, οὔτε ποῖα τὰ κατάλληλα κατὰ τοῦ προσηλυτισμοῦ μέτρα. Τὸ ἔργον τῶν πάλαι πατέρων, τῶν ἱερῶν κηρύκων καὶ τῆς ἐπισήμου ἐξουσίας ἡ δύναμις, δὲν ἦσαν ἐνδεδειγμένα πλέον. Ἐπρόκειτο περὶ αὐτῆς τῆς οὐσίας τῆς θρησκευτικῆς ἰδέας, διότι ἠμφισβητεῖτο ἡ ὕπαρξις τοῦ Θεοῦ, ὑπεστηρίζετο ἡ αὐτόματος γέννησις, ἡ ψυχὴ ἐχαρακτηρίζετο μηχανικὸν ἀποτέλεσμα, καὶ ὁ ἄνθρωπος γέννημα πρωτοπλάσματος διὰ τῆς ἐξελίξεως καὶ ἐπιλογῆς. Ἐν Ἀνατολῇ καὶ μάλιστα ἐν Ἑλλάδι, δὲν εὕρισκον δυστυχῶς αἱ ὑλιστικαὶ θεωρίαι ἀπροπαρασκεύαστον πρὸς ῥιζοβολίαν τὸ ἔδαφος, διά τε τὸ ἀτελὲς τῆς θρησκευτικῆς μορφώσεως, τὴν περὶ τὰ ἱερὰ ἐν γένει ἀκηδείαν, καὶ τὴν ἐντεῦθεν κατάπτωσιν τοῦ κλήρου. Ἐν περιστάσεσι τοιαύταις ἡ ἐπιστήμη καὶ ὁ πατριωτισμὸς, δέον νὰ ἀντεπεξέλθωσιν καὶ πρωτοστατήσωσι πάνοπλοι. Τὸ ἔργον ὅπερ ἀνέλαβον τοσοῦτοι ἐν Ἑσπερίᾳ σοφοί, ἀνέλαβεν ἐν Ἀνατολῇ ὁ ΣΚΑΛΤΣΟΥΝΗΣ. Ἀπανθίσας ἀπὸ τῶν ἀνθυλιστικῶν καὶ ἀπολογητικῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ συστημάτων πᾶσαν γνώμην βαρεῖαν, προσθεὶς δὲ καὶ ὅσας αἱ μακραὶ αὐτοῦ μελέται τῷ ἐνέπνευσαν ἰδίας ἰδέας καὶ πεποιθήσεις, ἔγραψε μετὰ τόσου ἐνθουσιασμοῦ, προσέδωκεν εἰς τὰς ὑπὲρ τῶν ὑπερκοσμίων ἰδέας τοσαύτην ἔξαρσιν καὶ λυρισμὸν, ὑπερεμάχησε τοσοῦτον τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας, ἀπειργάσατο

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

διά τοσούτου ζήλου τὴν ψυχικὴν διαπαιδαγώγησιν καὶ σωτηρείαν, ὥστε παρίσταται ὡς ἀρχαῖος τῆς ἐκκλησίας πατὴρ καὶ ἀπόστολος, μεταδίδων θεῖον ὄντως πῦρ θεοσεβείας καὶ στερρᾶς πίστεως. Ἐκτὸς πλείστων μικροτέρων διατριβῶν, καὶ διαλέξεων ὧν μακρὸς ὁ κατάλογος, ὑπερήφανος ἡ νεωτέρα ἑλληνικὴ ἐπιστήμη καὶ γραμματεία, καταλέγουσιν ἐν ταῖς δέλτοις αὐτῶν, περιώνυμα τοῦ χαλκεντέρου ἀληθῶς τοῦ καλάμου χειριστοῦ συγγράμματα οἷα τα L' uomo ed il materia-lismo, 1882 ἐν Τεργέστῃ, *Θρησκεία καὶ ἐπιστήμη* αὐτόθι 1884 καὶ *Ψυχολογικαὶ μελέται*. Ἀθήνῃσι 1889, δι' ὧν ἐπιβάλετο τὴν στήριξιν τῆς ἰδέας τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος ὡς βάσιν τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ. *Περὶ γενέσεως τοῦ ἀνθρώπου*—*Ἁρμονίαι Χριστιανισμοῦ καὶ Ἐπιστήμης*. Ἀθήνῃσι 1889 καὶ τὸ ἐν δευτέρα ἐκδόσει τοῦ *Θρησκεία καὶ Ἐπιστήμη*, συνεκδοθὲν *Δημώδης τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπολογητική*. ἐν Ἀθήναις 1899· δι' ὧν συμπεραίνει ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς μόνος ἐκ τῶν θετικῶν θρησκευμάτων εὑρίσκεται ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὴν ἐπιστήμην καὶ ἐδίδαξε τ' ἀληθῆ, καὶ ἡ *Χριστολογία* ἐν ᾗ ἐκτενέστερον διαλαμβάνει περὶ τῆς κατὰ Χριστὸν πολιτείας καὶ τῆς ἠθικῆς τοῦ Εὐαγγελίου ὡς τελειστέρου συστήματος, καὶ πλεῖσται ἄλλαι διατριβαὶ ὁμοίας ὕλης ἐν τῇ *Ἀναπλάσει* περιοδικῷ τοῦ ὁμωνύμου συλλόγου, οὗ ἐγένετο ὁ ἀνὴρ, ἐκ τῶν ἱδρυτῶν καὶ ὁ κυριώτερος συνεργάτης, εἶνε δὲ εὐχάριστον ὅτι μετ' οὐ πολὺ θὰ προέλθωσιν εἰς τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος καὶ ἕτερα αὐτοῦ ἐκτενῆ ἔργα, ἡ *περὶ ψυχῆς* μονογραφία, ἡ *Θρησκεία καὶ ἠθικὴ* οὗ μέρη μόνον ἐδημοσίευσε καὶ τὸ ὑπὸ θρησκευτικὴν ἅμα καὶ ἐθνικὴν ἔποψιν περισπούδαστον *Ὁδοιπορία εἰς Ἱερουσαλὴμ*, εἰς ἃ ἀφιέρωσε τὰ τελευταῖα τῆς ζωῆς του ἔτη, παρ' ὅλον τὸ ἄχθος τῶν ἐτῶν καὶ τῆς ἄλλης ἐργασίας αὐτοῦ. Διὰ τῆς ἐργασίας ταύτης ἐπεβλήθη εὐλόγως εἰς τὴν εὐγνωμοσύνην ἐξαιρέτως τοῦ ὀρθοδόξου τῆς Ἀνα-

τολῆς πληρώματος, ἀλλὰ καὶ ἐκτήσατο φήμης δικαίας περὶ τῆς πολυμαθείας καὶ τῆς σπουδαιότητος τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὑπὸ ἡμεδαπῶν καὶ ξένων σοφῶν, ἀπόδειξις τούτου αἱ τόσαι βιβλιοκρισίαι καὶ αἱ εἰς ξένας γλώσσας μεταφράσεις καὶ αἱ ἀπονεμηθεῖσαι αὐτῷ τιμαί. Ἀλλ' ἐξαιρέτως διὰ τὸ ἀναμφισβήτητον κῦρος, δέον τὰ μεταφέρωμεν ἐνταῦθα γνώμας τινας. Καὶ δὴ ὁ καθηγητὴς Saver εἶπε περὶ τοῦ ἔργου *Θρησκεία καὶ Ἐπιστήμη*. « Οἱ πλεῖστοι λέγει τῶν ἀναλαβόντων τὴν
» κατὰ τῆς ὑλοδοξίας πάλην, ἀληθοῦς γαγγραίνης τῶν
» κοινωνιῶν, ἀντιτάσσουσι θρησκευτικὰ δόγματα, ὁ
» **ΣΚΑΛΤΣΟΥΝΗΣ** ὅμως εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἐχθρικὸν ὁπλο-
» στάσιον, ἔλαβε τὰ ἐχθρικὰ ὅπλα καὶ ἐπέσχε τὰ κέρα-
» τα τοῦ ἐχθροῦ, πολεμεῖ αὐτὸν ἀμειλίκτως δι' ἀκατα-
» γωνίστου λογικῆς ἐπὶ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ πεδίου. » Ἕτεροι κριταὶ τοῦ ἀνδρὸς ἐν Ἑσπερίᾳ, παραβάλλουσι τοῦτον πρὸς τοὺς διασημους Bonafede, Κόντη, Filopanti Naville, Δεμερζερῆ, Σατωβριὰν καὶ Αὔγουστον Νικόλαον. Ἕτερος δεινὸς φιλόλογος καὶ κριτικὸς ὁ καθηγητὴς Oddi λέγει περὶ τῶν τριῶν ἀνθυλιστικῶν ἔργων τοῦ ἀνδρὸς τὰ ἑξῆς « Τῆς ἐμβριθεστάτης καὶ πάνυ εὐγλώτ-
» του ἐπιστημονικῆς τριλογίας ταύτης, τὸ *Περὶ γε-*
» *νέσεως τοῦ ἀνθρώπου* κυρίως, τυγχάνει ἀ-
» ριστούργημα εὐλαβείας καὶ ἐπιστήμης, νέα τῆς θρη-
» σκείας καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ κιβωτὸς καὶ ὅπερ θὰ
» μείνῃ ἓν τῶν θαυμασιωτέρων μνημείων, ἅτινα ἡ πί-
» στις, ἡ ἐλπὶς καὶ ἡ ἀγάπη, ἐνέπνευσάν ποτε εἰς νοῦν
» ἐπιστήμονος, εἰς καρδίαν φιλοσόφου. » Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ παραλείψωμεν καὶ τὸν βραχὺν μὲν ἀλλὰ περιεκτικώτατον καὶ πιστότατον χαρακτηρισμὸν τοῦ **ΣΚΑΛΤΣΟΥΝΗ** ὡς ἀτόμου, ἕλληνος, θεολόγου καὶ φιλοσόφου, γραφέντα ὑπὸ τοῦ Γαβριηλίδου. « Ὁ **ΣΚΑΛ-**
» **ΤΣΟΥΝΗΣ** λέγει, εἶνε διδάσκαλος ἠθικῆς, διδάσκα-
» λος προόδου, εὐαγγελιστὴς τῆς θρησκείας τῆς ἀληθι-
» νῆς, ἐργάτης τῆς ἀληθείας. Ἐμπνευσμένος ὑπὸ τοῦ
» Εὐαγγελίου τνῦ Χριστοῦ καὶ ὑπὸ τοῦ εὐαγγελίου τοῦ
» Ἔθνους. Συγγράφων διὰ τοὺς φιλοσοφοῦντας. Ὁμι-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

» λῶν καὶ γράφων διὰ τοὺς μὴ φιλοσοφοῦντας. Ἀνα-
» πληρῶν πεντήκοντα ὁμοῦ ἱεροκήρυκας. Κάμνων οὔτε
» ὅλη ἡ θεολογικὴ σχολή. Κηρύττων τὴν ἀλήθειαν τὴν
» κοινωνικὴν καὶ πονῶν νὰ τὴν ἐμπεδώσῃ. Χριστιανὸς
» ἕλλην. Ὁ πρῶτος χριστιανὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ ὁ πρῶ-
» τος ἕλλην. Ὁ μὲ τὸν θερμουργότερον ἐνθουσιασμόν.
» Ὁ μὴ ἐννοῶν ν' ἀφίνῃ ἀνεξέλεγκτον τὴν πλάνην τῆς
» κοινωνίας, τὴν διαφθείρουσαν πλάνην. Ἂς ἔβγουν
» πέντε μόνον Σκαλτσούνιδες καὶ
» βλέπομεν ἂν δὲν ἀναζῇ ἡ ἑλληνικὴ
» κοινωνία.»

Τοιοῦτος γενόμενος ὁ συμπολίτης ἡμῶν ἐπεσπάσατο πρὸς ἑαυτὸν τὸν γενικὸν σεβασμὸν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ τοῦ κόσμου τῶν λογίων ἐφ' ᾧ καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἠθικοπολιτικῶν σωματείων τῆς τε Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ἑσπερίας, κατέλεξαν αὐτὸν μεταξὺ τῶν ἐγκριτωτέρων μελῶν των. Τὸν ἄνδρα ἐγέραιρον σχολαί, λόγιοι, πατριάρχαι καὶ σοφοί, τὸ δὲ ἡμέτερον πανεπιστήμιον ἀνεκήρυξεν αὐτὸν προλύτην τῆς θεολογίας. Ὁ ΣΚΑΛΤΣΟΥΝΗΣ τοιουτοτρόπως μὴ ἐκ καταγωγῆς ἀριστοκράτης, ἐγένετο ὁ ἀληθὴς ἀριστοκράτης τῆς καρδίας καὶ τοῦ πνεύματος, τῆς χριστιανικῆς πολιτείας, τοῦ διαπρεποῦς καλάμου καὶ τοῦ ἀκραιφνοῦς πατριωτισμοῦ. Σύμφωνος ἦτο καὶ ὁ ἰδιωτικὸς αὐτοῦ βίος, ἀείποτε διατρανώσαντος αἰσθήματα φιλανθρωπείας, ἀμνησικακίας, μετριοφροσύνης, αὐταπαρνήσεως, ἀφιλοκερδίας, ὑπομονῆς, εὐθύτητος καὶ φιλοτιμίας, σύζυγος δὲ σπάνιος, συγγενὴς τρυφερότατος καὶ εὐεργετικός, φίλος προθυμότατος, ἐπαρουσίαζε σύνολον ἐναρμόνιον καὶ καλλιτεχνικὸν ἐξόχου εὐγενοῦς χαρακτῆρος. Ἡ ἐν πᾶσι φιλεργία του ἦτο ἔκτακτος, ἡ φιλομάθεια ἀκατάσχετος, δὲν ἀφῆκε δὲ τὸ βιβλίον εἰμὴ ὅταν ἔπαθε τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ ὁ κάλαμός του συνετρίβη μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του. Οὕτω βιώσας καὶ πολιτευσάμενος δὲν ἀπέθανε βεβαίως πλούσιος, ἀλλ' ἐν μεγάλῃ καὶ λευκότητι συνειδήσεως, ὅτι οὐδὲν παρέλιπε τῶν καθηκόντων, ἐργασθεὶς ὡς ἀληθὴς χριστιανὸς καὶ

ἕλλην, καταλιπὼν τῇ Ἑλλάδι πάσῃ ἐξαιρέτως δὲ τῇ φυσάσῃ, τὴν ἀγήρω αἴγλην τοῦ κλεινοῦ του ὀνόματος.

Ἄνδρα τοιοῦτον δικαίως ἂς θρηνήσῃ ὁ Ἑλληνισμός. Ἡ μεγάθυμος γενέτειρα αὐτοῦ Κεφαλληνία καὶ ἡ δευτέρα αὐτοῦ πατρὶς ἡ μεγαλομάρτυς τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν κόρη Κρήτη, ἂς ἀδελφωθῶσι θλίβουσαι ἀλλήλων τὰς χεῖρας ἐν κοινῷ πένθει εὐγνωμόνως ὀλοφυρόμεναι καὶ ἡ τοῦ Αἴνου ἐλάτη καὶ ὁ τῆς Ἴδης δίκταμος, ἂς συνδεθῶσιν ἐν τῷ στεφάνῳ τοῦ ἐριτίμου πολίτου· σὺ δὲ νεωτέρα ἑλληνὶς γεννεά, ἔχε εὐλαβέστατα πρὸς τὴν μνήμην αὐτοῦ, κατ' ἐξαίρεσιν δὲ σὺ Κεφαλληνιακὴ νεολαία ἐνατένισον μεθ' ὑπερηφανίας τὸ ἔκλαμπρον ἠθικὸν ἀνάστημα, καὶ κλῖνε γόνυ πρὸ τοῦ γεραροῦ ὀνόματος, κεντριζομένη καὶ ἐμπνεομένη εἰς ἅμιλλαν ἀρετῶν καὶ πατριωτικῶν πραγματικῶν ἐκδουλεύσεων, πρὸ τῶν τόσων ἐνδόξων ἡμῶν συμπολιτῶν, πρὸ πάντων δὲ πρὸ τοῦ ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΚΑΛΤΣΟΥΝΗ.

Αἰωνία σου ἡ μνήμη σοφὲ καὶ ἔνδοξε συμπολῖτα!
Γαῖαν ἔχοις ἐλαφρὰν μεγάλε Χριστιανὲ καὶ Ἕλλην!

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ
ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΣΥΛΛΟΓΗ Π. ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ

ΠΑΝΑΓΗΣ ΣΤ. ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ
ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΜΟΥ
1927

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ/ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ
ΣΥΛΛΟΓΗ Π. ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ
ΑΛ.Σ2.Φ12.0026

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ